

Lena Friborg, samhällsbyggnadsstrateg

Agenda för regional rumslig planering

Det här PM:et beskriver bakgrunden till förslaget om att Regional utveckling ska ta fram en regional agenda för rumslig planering.

Begreppet rumslig planering

Det cirkulerar en mängd olika begrepp som beskriver regionernas arbete med att visualisera regionens utveckling i form av kartbilder. Vi använder begreppet *regional rumslig planering* i det här PM:et. Andra begrepp som används är territoriella perspektiv på regional utveckling, regional fysisk planering eller regionalt strukturbildsarbete. Regeringen och Tillväxtverket har nyligen lanserat ännu en term, regional strategisk planering. Begreppen överlappar varandra delvis och tolkas och används olika av olika organisationer.

Vad är regional rumslig planering?

Regional rumslig planering kan se olika ut i olika regioner och ha olika namn, men grunden handlar om att kunna visualisera nuläge och önskad utveckling i kartbilder, eller så kallade strukturbilder. Det kan handla om exempelvis att

- beskriva nuläge beträffande geografisk utbredning av arbetstillfällen, transportinfrastruktur, eldistribution, energiproduktion, inkomstnivåer hos medborgarna eller andra strukturer som det är viktigt att ha en regional överblick på
- utifrån nuläge kunna analysera och peka på behovet av insatser inom olika områden
- i kartbilder visualisera den önskvärda utvecklingen som bland annat beskrivs i den regionala utvecklingsstrategin och därigenom förbättra dialogen och stärka förhandlingspositioner gentemot statliga myndigheter och andra aktörer

Vad händer nationellt inom regional rumslig planering?

Nyligen har Tillväxtverket, Boverket och flera andra statliga myndigheter fått i uppdrag att stötta regionerna i arbetet med att göra det regionala utvecklingsarbetet mer rumsligt. Även länsstyrelserna har ett uppdrag att stötta regionen i sitt län. Liknande initiativ från statliga nivå har kommit även tidigare.

Sveriges regioner har kommit olika långt i utvecklingen mot ett mer rumsligt regionalt utvecklingsarbete. Ganska många regioner har påbörjat ett så kallat regionalt strukturbildsarbete. Se bilagd inventering från Boverket sist i PM:et. Det finns också en skrivning i PBL som gör att en region frivilligt kan utses till regionplaneorgan. Region Stockholm och Region Skåne och på senare tid även Region Halland har valt att bli regionplaneorgan. Men de flesta regioner har valt att stanna utanför PBL- systemet då det anses klumpigt och svårt att anpassa till regionens specifika utmaningar och behov.

Regionala utvecklingsförvaltningens arbete hittills

På regionala utvecklingsförvaltningen har vi haft ögonen på de ökade förväntningarna på regionerna när det gäller regional rumslig planering under en lång tid. Vi har också sett att det regionala utvecklingsarbetet skulle kunna stärkas med ett utvecklat rumsligt perspektiv, och förvaltningen har tagit flera initiativ.

Redan 2016 genomförde regionala utvecklingsförvaltningen, med finansiering från Tillväxtverket, projektet Strukturer för tillväxtarbete med ett rumsligt perspektiv (STRUMP). I projektet identifierades bland annat behovet av ett ökat samspel mellan regionalt utvecklingsarbete och kommunal översiktsplanering. Även behovet av strukturbilder lyftes. När projekttiden var slut hade förvaltningen svårt att fortsätta arbetet och genomföra insatserna som föreslagits i projektet.

För att återuppta arbetet gav Rickard Carstedt, som ordförande i regionala utvecklingsnämnden, 2022 förvaltningen i uppdrag att utveckla förslag till hur en rumslig planering skulle kunna utvecklas och hur samspelet med kommunerna kring fysisk planering skulle kunna utvecklas.

Lite senare samma år deltog regionala utvecklingsförvaltningen i ett utvecklingsprojekt som leddes av EU-kommissionens direktorat, DG-reform. Projektet, *Spatial Planning upper Norrland*, hade som huvudsyfte att stärka den regionala rumsliga planeringen i Norrbotten och Västerbotten. Uppdraget som förvaltningen fått av Rickard Carstedt lyftes in i projektet och en utredning med förslag togs fram med hjälp av konsult, och som presenterades hösten 2024.

I maj 2024 gav regeringen Tillväxtverket samt Boverket, Trafikverket och länsstyrelserna i uppdrag att under perioden 2024 - 2027 erbjuda regionerna stöd i arbete med strategisk planering i det regionala utvecklingsarbetet. Regeringen använder begreppet strategisk planering men i uppdraget framgår att det främst handlar om regionernas förmåga till rumslig planering. Tillväxtverket har använt en del av resurserna för att finansiera regionala projekt. Region Västerbotten sökte och beviljades i november 2024 projektmedel och driver nu projektet *Regional strategisk planering i Västerbotten*, som har samma syfte som tidigare initiativ – nämligen att stärka den regionala rumsliga planeringen.

Erfarenheterna från insatserna ovan pekar tydligt på att ett stärkt rumsligt perspektiv på det regionala utvecklingsarbetet blir alltmer viktigt. Vi har också en ganska god bild av hur en regional rumslig planering skulle kunna se ut. Förvaltningen har dock haft svårt att omvandla de erfarenheter och den kunskap vi fått genom tidigare arbete, till en tydlig väg mot konkret verkstad.

Regional agenda för rumslig planering – varför då?

En agenda för regional rumslig planering skulle ge behövlig stadga och ett tydligt uppdrag till förvaltningen. Agendan pekar ut prioriterade teman och utmaningar där ett tydligare regionalt rumsligt perspektiv behöver utvecklas och visualiseras. Agendan pekar också på arbetsformer och hur samverkan med kommuner och länsstyrelse ska ske. Agendan ger förvaltningen en riktning att arbeta i och bidrar till tydlighet i kommunikationen både externt och internt.

Regional agenda för rumslig planering – hur då?

Agendan arbetas fram med hjälp av slutsatser från tidigare arbete. Agendan är ett styrdokument och riktninggivare för förvaltningens eget arbete men tas fram i dialog med kommunerna, länsstyrelsen och andra viktiga aktörer. Arbetet med en agenda för regional rumslig planering kan påbörjas direkt efter regionala utvecklingsnämndens beslut och ett förslag bör kunna presenteras under 2026.
